

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

5-son (2022-yil, oktabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2022, № 5

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zarurii nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY‘ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas‘ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), dotsent

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Nazarov Akmal Mardonovich, Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotcent.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 5, 2022

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году

Журнал выходит 6 раз в год

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, доцент

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Нематовна, доктор педагогических наук (DSc)

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Зарипов Гулмурот Тохирович, кандидат технических наук, доцент

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal № 5, 2022

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 6 times a year

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.
E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Doc. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

Candidate of technical sciences, Doc. Gulmurot T. Zaripov

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	<i>АЛЛАЕРОВА Ноила Яхшинон қизи</i>	Талабаларда гендер тенглик тафаккурини шакллантириш ижтимоий педагогик муаммо сифатида	7
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
2.	<i>G‘ULOMOV Jobirbek G‘iyos o‘g‘li</i>	Pedagogika yo‘nalishida tahsil oluvchi talaba yoshlarda dindorlikning individual strukturasi namoyon bo‘lishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	10
3.	<i>DILOVA Nargiza Gaybullayevna, NE‘MATOVA Flora Baxtiyor qizi</i>	O‘qish darslari asosida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishning samaradorlik darajasini ifodalovchi tajriba-sinov ishlarining statistik tahlili	14
4.	<i>DJALOLOV Furqat Fattohovich</i>	Ta’lim natijalarini qayd etish texnologiyasi	17
5.	<i>ЖЎРАЕВА Соҳибжамол Норқобиловна</i>	Замонавий педагог габитар имижи	23
6.	<i>KAMALOVA Nilufar Ilhomovna</i>	Malaka oshirish tizimida dasturlash tilini o‘qitish metodikasi	28
7.	<i>MAVLONOVA Gulchehra</i>	Bo‘lajak o‘qituvchilarning axloqiy kompetensiyasi va uni rivojlantirish omillari	32
8.	<i>МЕЛИБАЕВА Рузахон Насировна</i>	Тиббиётда психодиагностик методикаларини қўллаш муаммолари	37
9.	<i>MENGLIYEV Isлом Abdumuratovich</i>	Talabalarga fanlararo bog‘liqlikni o‘rgatish samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish	42
10.	<i>МУСАЕВА Нодира, МУСАЕВА Нафиса</i>	Развитие теоретических основ таксономии учебных целей	49
11.	<i>ОМОНОВ Шерали Иброхим ўгли</i>	Рекламани идрок этишга шахс ижтимоий установкаларининг таъсири	54
12.	<i>СИДДИКОВ Хасан Тахирович</i>	Олий таълимда тарбиявий жараёнларни ташкил этишнинг инновацион шакллари	58
13.	<i>СОХИБОВ Акрам Рустамович</i>	Олий таълим муассасалари раҳбарларининг инновацион компетенциялари ва уларни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари	63
14.	<i>ТО‘РАЙЕВ Shuxratjon Farmonovich</i>	Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limni tashkil etish	69
15.	<i>ХАШИМОВА Масуда Камилжановна</i>	Самостоятельная деятельность студентов	74
МАКТАБГАЧА VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM			
16.	<i>ASHUROVA Zarina Muxitdinovna</i>	Maktabgacha ta’limda Steam texnologiyasidan foydalanish samaradorligini aniqlashga oid tajriba-sinov ishlari tahlili	82
17.	<i>ABDULLAYEV Mehridin Junaydulloyevich</i>	Umumta’lim maktablari o‘quvchilarning tezkorlik jismoniy sifat ko‘rsatkichlari dinamikasi	86
18.	<i>АТАЖОНОВА Аноргул Жуманиязовна</i>	Бошланғич синф она тили дарсларида дидактик воситалардан фойдаланиш технологияси	90
19.	<i>SAIDOVA Nodira Mustakimovna</i>	Immanent va kontekstli yondashuv asosida sinfdan tashqari adabiyot darslarini loyihalashtirish jarayonining mazmuni	94

20.	НАКИМОВА Nargiza Supxanovna	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hayotida ijtimoiy-huquqiy me‘yorlarning o‘rni	98
FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH			
21.	ATASHIKOVA Nilufar Anarmatovna	Case-study method as an effective condition for the formation of professional foreign language communication of students-economists	102
22.	ИСМАИЛОВ Анвар Рустамович	Тил таълими йўналишидаги ОТМнинг педагогик маданиятли ва компетентли чет тили ўқитувчисининг тимсоли	106
23.	МАТЕНОВ Рашид Бекимбетович	Теоретическое осмысление вариантности как особого языкового явления при формировании языковой компетентности студентов	110
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
24.	АЧИЛОВА Maxbuba Kamalovna	Akademik litsey o‘quvchilariga anorganik birikmalarning eng muhim sinflari mavzusini o‘qitishda modulli texnologiyasini joriy etish shakllari	115
25.	ЖўРАЕВ Хуснидин Олтинбойевич	Интеграциялашган медиатаълим тизимини яратишда муқобил энергия манбалари қурилмаларидан фойдаланишга оид педагогик тажриба-синов натижалари	120
26.	ЗОИРОВА Лола Хамидовна	Проведение урока-лекции на тему: “Радиационное поражение и загрязнение” с использованием метода “Обратная связь”	128
27.	МАМАЖОНОВ Shuxratjon Askarovich	Oliy ta‘limda ekologik tarbiya mexanizmlarini	134
28.	МУРОДОВА М.Х., БАДИЕВА Д.М.	Чизмачиликдан ўқувчилар билимининг таҳлили	139
29.	ODILXO‘JAZODA Nigoraxon Baxtiyorxo‘ja qizi	Oliy ta‘lim muassasalari kimyo o‘qituvchilari kasbiy kompetentligini aniqlash mezonlari	147
30.	ERGASHOV Mansur Yarashovich, SATTOROVA Sarvinoz Zafar qizi	Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida organik kimyo fanini o‘qitishda modul texnologiyasidan foydalanish	155
IQTISODIY TA‘LIM VA TARBIYA			
31.	САИДКУЛОВА Фируза Фармоновна	Правовые и нормативные основы развития экономической компетенции у студентов	159
PEDAGOGIK TA‘LIMOTLAR TARIXI			
32.	МАТМУРАТОВ Азизбек Абдиқаримович	Фаридиддин Атторнинг педагогик таълимоти ва уни таълим тизимига жорий этиш услублари	164
33.	ЯКУБОВА Шахноза Эркинбаевна	Позитив дунёқарашни шакллантиришга оид маънавий педагогик мероснинг мазмун-моҳияти	168
34.	IBAYDULLAYEVA Umida	Sharq mutafakkirlarining ota-ona va farzand munosabati borasidagi fikrlari	172

НАКИМОВА Нургиза Супхановна

Buxoro davlat universiteti
Maktabgacha ta’lim kafedrası o’qituvchisi

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARI HAYOTIDA IJTIMOY-HUQUQIY ME‘YORLARNING O‘RNI

Maqolada bugungi kunda ta’lim sifatini oshirishning o‘ziga xos jihatlari, ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijtimoiy-huquqiy me‘yorlarga hurmat hissini shakllantirishning dolzarbligi haqida so‘z boradi va bunga oid mashqlar, tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: milliy ong, milliy g‘urur, milliy iftixor, ma’naviyat, ta’lim sifati, kompetentlik, allomalar merosi, hayotiy qadriyatlar, ijtimoiy-huquqiy me‘yor.

РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВЫХ НОРМ В ЖИЗНИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье рассматриваются особенности повышения качества образования на сегодняшний день, особенности важности формирования чувства уважения к социальным и правовым нормам у учащихся начальных классов, а также приводятся упражнения и рекомендации по этому поводу.

Ключевые слова: национальное самосознание, национальная гордость, духовность, качество образования, компетентность, наследие учёных, жизненные ценности, социально-правовые нормы.

THE ROLE OF SOCIO-LEGAL NORMS IN THE LIFE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article discusses the specifics of improving the quality of education today, especially the importance of forming a sense of respect for social and legal norms in primary school students, and provides exercises and recommendations in this regard.

Key words: national identity, national pride, spirituality, quality of education, competence, heritage of scientists, life values, social and legal norms.

Kirish. O‘zbekiston demokratik huquqiy davlatni qurish va adolatli fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo‘lidan dadil borib, jahon hamjamiyatida mustahkam o‘rin egallamoqda. Barqarorlik va tartib, millatlararo totuvlik va fuqarolar ahilligi tufayli yosh davlatimiz ishonch va hurmatga sazovor bo‘lmoqda. Mamlakatimizda iqtisodiyot, siyosat, davlat qurilishi, huquqiy tizim va jamiyatni ma’naviy o‘zgartirish sohasida keng ko‘lamli islohotlar o‘tkazilmoqda. O‘tkazilayotgan islohotlarning qonuniy zamini yaratildi. Ijtimoiy-siyosiy hayotning huquqiy asoslari izchillik bilan mustahkamlanmoqda va takomillashtirilmogda.

Vatanimizning rivojlanishi va islohotlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan xalqning huquqiy ongi hamda huquqiy madaniyati darajasiga bog‘liqdir. Shaxsning siyosiy faolligi, uning chinakam fuqaroviy munosabati, demokratik islohotlarga intiluvchanligi belgilangan maqsadlarga tezroq erishishning muhim omilidir. Yuksak huquqiy madaniyat demokratik jamiyat poydevori hamda huquqiy tizim etukligining ifodasidir.

Asosiy qism. U jamiyatdagi turli xil hayotiy jarayonlarga faol ta’sir ko‘rsatuvchi, fuqarolarning, barcha ijtimoiy guruhlarining jipslashuviga ko‘maklashuvchi, jamiyatning yaxlitligi hamda batartibligini ta’minlovchi va mustahkamlovchi omildir. Qonunni hurmat qilish huquqiy jamiyatning, siyosiy va huquqiy tizimlar samarali faoliyat ko‘rsatishining asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Huquqiy madaniyat — umumiy madaniyatning ajralmas tarkibiy qismi. Insonlar ongida shunday ishonch qaror topishi kerakki, huquqiy bilimlarga ega bo‘lgan va ularni amaliyotda tatbiq eta oladigan kishigina madaniyatli va bilimli deb hisoblanishi mumkin.

Jamiyat va davlat taraqqiyotining hozirgi holati huquqiy munosabatlar barcha ishtirokchilarining huquqiy madaniyatini, huquqiy savodxonligini har tomonlama oshirishni talab qilmoqda. Huquqiy madaniyat huquqiy bilim, huquqiy e’tiqod va izchil amaliy faoliyat majmui sifatida jamiyat va davlat oldida turgan vazifalarning muvaffaqiyatli hal etilishini ta’minlaydi¹.

¹O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1999-yil 28-avgustdagi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi to‘g‘risida” gi 466-i-son Qarori.

Mamlakatimizda inson huquqlari va manfaatlarini ta'minlash, ijtimoiy hayotni demokratlashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish va huquqiy davlat asoslarini shakllantirish zaruriyatidan kelib chiqqan holda ushbu Milliy dastur qabul qilindi.

Milliy dasturning maqsadi aholining barcha qatlamlari huquqiy savodxonlikka erishishlari, yuksak darajadagi huquqiy ongga ega bo'lishlari hamda huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishlari uchun huquqiy madaniyatni shakllantirishning keng qamrovli muntazam tizimini yaratishdir.

Ko'rsatilgan maqsadga erishishda asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya tizimini takomillashtirish;

barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolarning qonunga hamda huquqqa hurmat bilan munosabatda bo'lishiga erishish;

aholining huquqiy savodxonligini oshirish; fuqarolarning ijtimoiy-huquqiy faolligini ta'minlash.

Huquqiy madaniyatni shakllantirish va yuksaltirish sohasidagi davlat siyosati quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

inson huquqlari va erkinliklarining ustuvorligi;

Konstitutsiya va qonunning ustunligi; demokratiyaga asoslanganlik;

ijtimoiy adolat;

ilmiylik; uzluksizlik;

huquqiy tarbiyadagi vorislik hamda umumiylik;

huquqiy axborotning hamma uchun ochiqligi;

huquqiy tarbiya va huquqiy maorifning birligi hamda ularga tabaqalashtirilgan yondashuv.

Yuksak huquqiy madaniyatni shakllantirish bo'yicha davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

-fuqaro, jamiyat va davlatning o'zaro munosabatlarida aholining huquqiy madaniyati hamda ijtimoiy faolligi yuksalishini ta'minlash;

-aholining huquqiy madaniyatini shakllantirishda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari, ommaviy axborot vositalarining rolini kuchaytirish;

-aholini huquqiy axborot bilan ta'minlash, ilmiy-ommabop yuridik adabiyotlar nashr qilinishi va tarqatilishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

-huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya vositalari va usullarini takomillashtirish;

-yuridik ta'lim, kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashning zamonaviy tizimini rivojlantirish;

- huquqiy madaniyatning ilmiy asoslarini tadqiq etishni rag'batlantirish, ijtimoiy-huquqiy tadqiqotlarni tashkil etish;

Milliy an'analar hamda jahon tajribasidan foydalanish asosida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini shakllantirish kabilar.

Yuqorida keltirib o'tilgan huquqiy mezonlarni yoshlar ongida tarkib toptirish, ularda kichik maktab yoshidan boshlab huquqiy madaniyatini shakllantirish kabi masalalar bugungi kunda davlat siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish maktab ta'lim tizimi zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

Respublikada fuqarolik boshqaruviga asoslangan jamiyat qurish yo'lida o'quvchilar, shu jumladan, boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy-huquqiy me'yorlar bilan yaqindan tanishtirish, ularga qat'iy amal qilish ko'nikmalarini shakllantirish bugungi kunning dolzarb masalasi, bosh shioriga aylandi. Zero, "huquqiy madaniyatning yuqori darajada bo'lishi huquqiy davlatning o'ziga xos xususiyatidir. Bozor iqtisodiyotini shakllantirish sharoitida huquqiy madaniyatni oshirish muhim ish hisoblanadi. Shu bilan birga huquqiy madaniyat saviyasi qabul qilingan qonunlar soni bilan emas, balki ushbu qonunlarning barcha darajalarda ijro etilishi bilan belgilanadi. Ushbu muhim ishda odamlarda qonunlarga va normativ huquqiy hujjatlarga nisbatan chuqur hurmat hissini tarbiyalash alohida ahamiyatga egadir. Zero, huquqiy normalar odamlar ongiga singgan va ular orqali amal qilgan taqdiridagina yashaydi va ro'yobga chiqadi"¹.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy-huquqiy me'yorlarga hurmat hissini shakllantirish muayyan vaqtni talab etadi. Mazkur vaqt oralig'ida ana shu maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etishda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari hamda bilish darajasini inobatga olgan holda ular tomonidan o'zlashtirilishi zarur bo'lgan ijtimoiy-huquqiy me'yorlarni ajratib olish;

- ko'rsatilgan yosh davri o'quvchilarining hayoti, kundalik faoliyatlarida ahamiyatli bo'lgan ijtimoiy-huquqiy me'yorlarni ular ongiga

¹Karimov I.A. Yuksak huquqiy tafakkur – demokratik jamiyat taqozosi // Xavfsizlik va barqaror taraqqiyot yo'lida. 6-tom. – Toshkent: O'zbekiston, 1998. – 322-bet.

singdirishning maqbul shakl, metod va vositalarini aniqlash;

- ijtimoiy-huquqiy me'yorlarning ahamiyatini ko'rsatish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ularni o'zlashtirishga nisbatan ehtiyojni qaror toptirish;

- boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan ijtimoiy-huquqiy me'yorlar mohiyat-mazmunining puxta anglanishiga erishish;

ijtimoiy-huquqiy me'yorlar to'g'risida ma'lumot berishda pedagogik faoliyatning ko'rgazmali-amaliy xususiyat kasb etishiga e'tiborni qaratish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ongiga ijtimoiy-huquqiy me'yorlarning mohiyati to'g'risidagi tushunchalarni singdirish, ularga nisbatan hurmatni qaror toptirish masalalar mazkur yo'nalish doirasida o'z yechimini kutayotgan muammolardan biridir.

Muammoni o'rganishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh, psixologik xususiyatlari va bilish darajasiga muvofiq holda ular tomonidan o'zlashtirish mumkin bo'lgan ijtimoiy-huquqiy me'yorlar ajratib olindi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan o'zlashtirilishi maqsadga muvofiq deb topilgan ijtimoiy-huquqiy me'yorlar mazmunan ikki: ijtimoiy me'yorlar va huquqiy me'yorlar kabi guruhlariga ajratildi.

Har ikki guruhga kiritilgan me'yorlar o'rtasida muayyan farq mavjudligi (rioya etilishiga ko'ra huquqiy me'yorlarning majburiylik yoki ijtimoiy me'yorlarning ixtiyoriylik xarakterga egaligi)ga qaramay, ular umumiy maqsadga – ijtimoiy munosabatlarni mo'tadil tashkil qilish va tartibga solishga yo'naltiriladi.

Nazariy tahlil va boshlang'ich sinf o'quvchilarining faoliyatlarini kuzatish natijasida ularni quyidagi ijtimoiy me'yorlar bilan tanishtirish pedagogik jihatdan to'g'ri deb topildi: shaxsning oila, jamiyat, davlat, moddiy borliq, ijtimoiy aloqalar va tabiatga bo'lgan munosabati mazmunini ifodalovchi ma'naviy-axloqiy qarashlar, milliy ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, xalq pedagogikasi g'oyalari.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan huquqiy me'yorlarning o'zlashtirilishi va ularga amal qilinishi ham ahamiyatli bo'lib, turli ko'rinishdagi faoliyatni qonuniy tarzda amalga oshirishga odatlanishlari, qonunlarni hurmat qilish hissiga ega bo'lishlariga yordam beradi. Huquqiy me'yor ijtimoiy me'yorlarning bir turi bo'lib, “ma'lum bir sharoitlarda o'zini qanday tutish haqidagi axborotdan iborat bo'lgan irodaviy tartibga soluvchi ko'rsatma” sifatida aks etadi. “Uning xususiyati shundaki, bu davlat bilan mustahkam bog'langandir. U qonunda yoki boshqa huquqiy aktda aks ettirilgan bo'lishi, davlatning majburlash kuchi bilan ta'minlanishi kerak. Huquqiy me'yor ijtimoiy munosabatlarni davlatning vazifalari va funksiyalari bilan mos kelgan holda tartibga solinishiga qaratilgandir.

Davlat esa huquqiy me'yorlarning amalga oshirilishi shakllarini belgilab beradi”¹.

O'rganish natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilari quyidagi huquqiy me'yorlardan xabardor bo'lishlari zarurligini ko'rsatdi: davlat ramzlari (davlat Prezidenti, bayrog'i, gerbi, madhiyasi, pul birligi)ga hurmat ko'rsatish, davlat va fuqarolar mulkiga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, jamoat tartibini saqlash, jamoat transportidan foydalanish, ta'lim muassasasining ichki tartib-qoidalariga rioya qilish, iste'molchi sifatida huquq va burchlarini bilish.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini huquqiy me'yorlar bilan tanishtirish chog'ida ularning xarakteriga ko'ra ta'qiqlovchi, majburlovchi va vakolat beruvchi me'yorlarga ajratilishini tushuntirish, ularning mohiyatini ko'rgazmali tarzda, hayotiy (bevosita o'quvchilar faoliyatiga oid) misollar yordamida ochib berish pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlaydi.

Demak, boshlang'ich sinf o'quvchilari ongiga ijtimoiy-huquqiy me'yorlarning mohiyati to'g'risidagi tushunchalarni singdirish, ularga nisbatan hurmatni qaror toptirish masalalari mazkur yo'nalish doirasida o'z yechimini kutayotgan muammolardan biri hisoblanadi. Bu yo'lda pedagogik faoliyatni tashkil etishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologiya xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning hayoti, kundalik faoliyatiga aloqador ijtimoiy-me'yorlarni ajratib olish talab etiladi. Ular haqida o'quvchilarga ma'lumot berishda esa pedagogik faoliyatning ko'rgazmali bo'lishiga, hayotiy misollardan o'rinli foydalanishga alohida e'tibor qaratish ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishning kafolati sanaladi.

Adabiyotlar:

¹ Каримова О., Гаффоров З. Давлат ва ҳуқуқ асослари. – Тошкент: Ўқитувчи, 1995.–45-46- б.

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1999-yil 28-avgustdagi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi to‘g‘risida” gi 466-son Qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 06.04.2017-yildagi "Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida" 187-son Qarori.
3. Aliqulova H.B. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijtimoiy adolat tushunchalarini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari: Ped.fanl.nomz... diss. – Toshkent: 2008. – 130 b.
4. Boshlang‘ich ta’lim konsepsiyasi / Mualliflar: Q.A.Abdullayeva, R.G‘.Safarova,M.O.Ochilov, K.N.Nazarov, N.U.Bikbayeva, M.Zaynitdinova // Boshlang‘ich ta'lim j. – Toshkent: 1998. 6-son. – 12-18-6.
5. Hadislar-bolalarga. – Toshkent: “Adolat”, 2004. – 15-b.